

<<<< מצוה להעביר הלאה אם ע"י אימייל ואם ע"י הדפסה, להגדיל תורה ולהאדירה.

מאור אהרן

פרשת שלח

ובאמת אם לא היו טועים במרגלים היו יורשים את א"י אע"פ שלא האמינו, דוק ותשכח.

הא דכתיב אשר אני נתן לבני ישראל, יתכן לפרש דהנה כתב באוה"ח הק' להלן פ' חוקת (כ' א') וז"ל כי כשישראל הם במדרגת ישרים וצדיקים נקראים בני ישראל כו' עכ"ל יעו"ש, וזהו אשר אני נתן לבני ישראל והיינו לאותם שלא חטאו במדבר והיינו מבן כ' ולמטה.

י"ג ג'. **וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה.** פרש"י וז"ל כולם אנשים כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו עכ"ל, יל"ה דהא לעיל (מקרא ב') פרש"י וז"ל שלח לך אנשים למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר עכ"ל, ומבואר דבאותה שעה שנשלחו היו רשעים ולא כשרים, וי"ל דבאמת באותה שעה כשרים היו ולקחו מוסר אלא שלא לקחו מוסר לענין זה שכשיגיע אליהם שעת נסיון יתגברו ויעמדו בנסיון ולפי דרגתם היו צריכים ליקח מוסר גם לענין שעת הנסיון, ואמרי' (נדרים ל"ב ב') דבשעת יצה"ר לית דמדכר ליה ליצר טוב (ועיין מש"כ בענין זה ברוח חיים להגר"ח מולאז'ין זצוק"ל אבות פ"ג מ"א ד"ה ואמר), ולהכי צריכים היו ליקח המוסר גם לשעת הנסיון והיינו משום דלית דמדכר ליה ליצר"ט. (ויהושע בן נון וכלב בן יפונה שהיה בעלה של מרים צדיקים וכשרים היו ולקחו המוסר גם לשעת הנסיון).

י"ג ד'. **ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור.** כתב הרמב"ן וז"ל למטה ראובן וגו' מנה הכתוב השבטים לא לדגליהם ולא לצבאותם ולא כתולדותם ונראה שראה למנותם הנה לפי מעלת השלוחים כי היו ראשים ונשיאים בעם כאשר ספר ואין מעלתם שוה אבל יש מהם גדול מחברו בחכמה ובמנין ובכבוד והקדים הנכבד הקודם במעלה כי ממעלת עצמם מנאם לא למעלת השבט כו' עכ"ל, ובספורנו כתב וז"ל ואלה שמותם כלם חשובים איש על שמו מצד מעלתם והזכירם לפי זקנתם מפני שהיו אז שוים במעלה בפרט בענין השליחות לא כסדר השבטים ולא כסדר הדגלים עכ"ל, והנה להרמב"ן נמצא לכאורה דמעלת

י"ג ב'. **שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם.** פרש"י וז"ל שלח לך אנשים למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר עכ"ל, יל"ה מאי קשיא למה נסמכה כו' והרי כך היו סדר המעשים וכיון שכך היה סדר המעשים א"כ למה שלא יסמכו זה לזה, וא"כ מה הלימוד לפי שלקתה כו', וי"ל דאה"נ מצד סדר המעשים היה צריך שיכתבו סדר ב' הפרשיות זה אחר זה מיהו כיון שהם ב' פרועניות סמוכות זה לזה לכן היה ראוי שלא לכותבם בסמוך זה אחר זה ואע"פ שלפי הסדר של המעשים הם היו סמוכים זה אחר זה, ואעפ"כ התורה סמכה ב' הפרשיות זה לזה, אלא על כרחך שזה בא ללמד לפי שלקתה כו', וזה למה "נסמכה" כו' כי אע"פ שהיו זה אחר זה עם כל זה היה ראוי שלא להסמיכן זה לזה ולמה בכ"ז נסמכה ללמד לפי שלקתה כו'.

ומש"כ דכיון דהם היו ב' פורעניות היו ראויים שלא להסמיכן זה לזה, כן מצינו לעיל פ' בהעלותך (י' ל"ה) דכתיב ויהי בנסע הארץ ויאמר משה וגו' ופרש"י וז"ל ויהי בנסע הארון עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות כדאיתא בכל כתבי הקדש עכ"ל, וה"נ היה צריך להפסיק בין פורענות לפורענות, ולמה נסמכה כו'.

עוד פרש"י וז"ל שלח לך לדעתך אני איני מצוה לך אם תרצה שלח לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר ותקרב אלי כלכם וגו' ומשה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה שנאמר אעלה אתכם מעני מצרים וגו' חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו עכ"ל, ועיין בתנחומא (שלח ה') ד"א שלח לך אנשים אע"פ שאמר הקב"ה למשה שלח לך אנשים לא היתה מן הקב"ה שילכו כו' יעו"ש, ומדברי המדרש משמע דאף אם לא היו מבקשים לשלוח מרגלים לתור את הארץ הקב"ה לא היה מכניסם לא"י והטעם משום שהם לא האמינו במה שאמר להם הקב"ה שמכניסם לארץ טובה, ולכן הקב"ה אמר שאם רוצים לילך לראות את הארץ שילכו לראות דבין כך ובין כך אין להם הזכות ליכנס לא"י, מיהו מדברי רש"י משמע דרק ע"י שטעו בדברי המרגלים לא ירשו

כלב (שהי' בעלה של מרים) היתה גדולה משל יהושע שהרי קודם כתיב (מקרא ו') למטה יהודה כלב בן יפנה ורק אח"כ (מקרא ח') כתיב למטה אפרים יהושע בן נון, אבל להספורנו אין ראייה לזה מהכתוב גופיה, ומש"כ הספורנו דנכתבו לפי סדר זקנתם כן מסתברא, דכלב היה זקן מיהושע, כיון דכלב בעלה של מרים היה (כדפרש"י משפטים כ"ד י"ד ד"ה חור) ומאידך גבי יהושע כתיב (כי תשא ל"ג י"א) ומשרתו יהושע בן נון "נער" לא ימיש מתוך האוהל.

עוד נמצא לדברי הרמב"ן לכאורה, דיהושע וכלב לא היו הגדולים שבמרגלים בצדקות, ודבר פלא הוא, וביותר יפלא דא"כ נמצאו צדיקים גדולים מהם כך נכשלו, וצ"ל דהא אמרי' (סוכה נ"ב א') כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ולהספורנו נוחא דרק במנין השנים היו גדולים מהם.

ועצם דברי הספורנו צ"ב, דלכאורה לפי החשבון נמצא דיהושע היה יותר זקן מכלב, ואילו לדברי הספורנו נמצינו דכלב היה זקן יותר מיהושע, וכך הוא החשבון, דהנה כתיב (יהושע י"ד ו'-ז') ויגשו בני יהודה אל יהושע בגלגל ויאמר אליו כלב בן יפנה הקנזי וגו' בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' אתי מקדש ברנע לרגל את הארץ וגו', ולהלן מיניה (שם י') ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה, ונמצינו דבעת חלוקת הארץ, והינו ז' שנים ודאי אחרי שנכנסו לא"י שהרי ז' שנים היה הכיבוש כדאי' בגמ' (זבחים קי"ח ב'), היה כלב בן פ"ה שנים, והנה ארז"ל (סדר עולם פי"ב) יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנה כו' יעו"ש, ולפי"ז נמצא דכשנכנס יהושע לא"י היה בן שמונים ושתיים שנה, שהרי נפטר בן מאה ועשר שנים כדכתיב (יהושע כ"ד) וימת יהושע בן נון עבד ה' בן מאה ועשר שנים שנים, והשתא אחר שנתבאר שכשנכנס יהושע לא"י היה בן פ"ב א"כ נמצא דבעת תחילת חלוקת הארץ (שהיה ג"כ ז' שנים כדאמרי' בזבחים שם) היה בן שמונים ותשע שנים, כי הכיבוש היה ז' שנים, וא"כ נמצינו למדין דיהושע גדול היה במנין השנים מכלב, דאילו יהושע היה בתחילת חלוקת הארץ בן פ"ט לפחות, וכלב היה באמצע חלוקת הארץ בן פ"ה כדכתיב בהדיא, וקשה להספורנו שכתב דכלב היה זקן מיהושע.

והנה כתיב (כי תשא ל"ג י"א) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, וכתב באבן עזרא (והביאו הרמב"ן) וז"ל ומשרתו יהושע בן נון נער והוא חיה מאה ועשר שנים וחכמים אמרו כי שבע שנים כבש ושבע שנים חלק א"כ היה בן חמשים ושש ואיך קראו הכתוב נער וככה דקדוקו ומשרתו יהושע בן נון שירות נער עכ"ל (וביאור דבריו ז"ל כי תוסיף על נ"ו עוד מ' שנה עד שנכנסו לא"י וע"ז תוסיף י"ד שנה שכבש וחלק ונמצאו ק"י שנה), ולפי"ז נמצא דבעת שנכנס יהושע לא"י היה בן תשעים ושש כי כיון דעתה בעגל היה בן נ"ו א"כ מ' שנה אח"כ היה בן צ"ו (ועוד י"ד שנה שכבש וחלק נמצאו ק"י שנה), ולדעת האב"ע והרמב"ן נמי נמצא דיהושע היה זקן מכלב עוד בהפרש שנים גדול יותר ממה דארז"ל בסדר עולם, כי לדברי האב"ע ז' שנים אחר שנכנס יהושע היה בן ק"ג שנה וכלב כתיב בהדיא שהיה בן פ"ה, ותגדל הקושיא על דברי הספורנו.

והנה כל זה דיהושע היה בעגל בן נ"ה שנה זהו דוקא להאב"ע והרמב"ן דסבירא להו דמיד אחר י"ד שנה של כיבוש וחלוקת

א"י נפטר יהושע והיינו דנכנס לארץ בן צ"ו ותוריד מ' שנה עד שנכנס ונמצאו נ"ו, אבל להא דאמרו בסדר עולם דפרנס את ישראל כ"ח שנה והיינו דנכנס לארץ בן פ"ב שנה וכן"ל א"כ נמצא דבעת העגל היה בן מ"ב שנה (ולא בן נ"ו שנה), ולחשבון זה פחות קשיא איך נקרא אז נער, דהרי גם אצל יצחק אבינו בפי' העקידה כתיב נער ואף שהיה בן ל"ז שנה.

וישוב נמצא כדברינו דכך פרש"י בהדיא (דהי"א ס"ב ה') וז"ל לפי שאפילו בן מ"ב שנה קרוי נער דכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש וגו' שהרי יהושע לא מלך אחרי משה כי אם כ"ח שנה וחי ק"י שנה נמצא בשנת ל"א שנה (בשנה הראשונה) כשהיו ישראל במדבר העיד עליו הכתוב ויהושע בן נון נער אז והיה בן מ"ב שנה כו' עכ"ל, ונמצא בהדיא דס"ל לרש"י כדארז"ל בסדר עולם דיהושע פרנס את ישראל כ"ח שנה ושהיה בן מ"ב בעת העגל, וכן נמצא דאף בן מ"ב קרוי נער וכמש"כ דפחות קשה כו'.

והנה כתיב (בהעלותך י"א כ"ז-כ"ח) וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם, והנה פרשה זו היתה שנה אחת אחרי העגל (כמבואר שם פ"ט) דאילו העגל היה אחרי מתן תורה שהיה בחדש השלישי לצאת בני"מ מא"מ (כמבו' פ' יתרו פי"ט) ואילו הכא היה בשנה השנית לצאת בני"מ מא"מ (כנ"ל), וכיון שכן, להסדר עולם ורש"י שהיה יהושע בעגל בן מ"ב שנה א"כ הכא היה בן מ"ג (ואולי עדיין בן מ"ב), ולהאב"ע והרמב"ן שהיה בעגל בן נ"ו שנה א"כ הכא היה בן נ"ז שנה (או עדיין בן נ"ו), והשתא בשלמא לאב"ע והרמב"ן נוחא ההפרש דאצל יהושע לא כתיב נער ורק אצל גרשום בנו דמשה כתיב נער (כדפרש"י שם שהאי נער הוא גרשום) והיינו כי כבר היה יהושע בן נ"ז (או נ"ו) דאף בשנה הקודמת בעגל לא נקרא נער, אבל לרש"י והסדר עולם דיהושע היה אז בן מ"ג (או מ"ב) אמאי לא כתיב ביה נער כמו דכתיב גביה העגל, ודוחק לומר דשנה זו זה המבדיל שבשנה הקודמת היה נקרא נער ועתה לא.

ועיין במפרשים (בפ' בהעלותך) דהא דכתיב ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו וגו' כי מצד שהיה בחור אמר כן ואילו היה זקן כבר לא היה אומר כן, ואף דזה קשה כי כבר היה בן מ"ב מ"מ ביותר תגדל הקושיא לאב"ע והרמב"ן שהיה בן נ"ו דהיאך יתכן לפרש כך.

ונשוב לעצם הקושיא על דברי הספורנו שכלב היה זקן מיהושע והרי לפי החשבון מצינו דיהושע היה זקן מכלב, ואין לומר דמש"כ הספורנו שכתבום לפי סדר זקנותם היינו זקן שקנה חכמה ולא שהיה זקנתם במנין אחד יותר מהשני, דא"כ נמצא שאין שוים במעלתם והרי מיד אח"כ כ' הספורנו דבמעלתם היו שוים, אמנם י"ל באופן אחר והיינו דבאמת מש"כ הספורנו שכתוב בסדר זקנותם היינו בחכמה ודאקשינן א"כ לא היו שוים במעלתם, י"ל הכי, דהנה כתב הטור (יו"ד סי' רמ"ד) וז"ל והכי מסתבר נמי בשני חכמים או בשני זקנים שאין אחד צריך לקום מפני חבירו אלא יעשה לו הידור עכ"ל, ועוד כתב שם להלן מיניה וז"ל ומי שהוא חסיד ובעל מעשים הכל צריכים לעמוד מפניו ואפילו הגדולים ממנו בחכמה הרבה עכ"ל, ונמצא דחכם ובעל מעשים עדיף הבעל מעשים מהחכם שהחכם צריך לקום מפניו ולא רק לעשות לו הידור, ולפי"ז יתכן דאף שהיו גדולים בחכמה

אחד יותר מהשני מ"מ יתכן ג"כ שאותם שלא היו גדולים בחכמה עדיין היו גדולים במעשים יותר מהגדולים בחכמה, וא"כ נשתוו אלו לאלו, ושונים במעלתם הם. (וכ"ז עד שחטאו בחטא המרגלים). ועיין ב"י שם דהביא הרמב"ן דפליג על הטור יעו"ש.

י"ג ח'. **למטה אפרים הושע בן נון.** ולהלן (מקרא י"א) כתיב למטה יוסף למטה מנשה גד בן סוסי, ויל"ה דהרי מנשה היה הבכור וכדכתיב ב' ויחי (מ"ח י"ד) כי מנשה הבכור, וא"כ היה צריך להתחיל קודם למטה יוסף למטה מנשה ואח"כ לומר למטה אפרים, עוד יל"ה למה רק אצל מנשה כתוב למטה יוסף ואילו אצל אפרים לא כתוב למטה יוסף, וי"ל דאף דמנשה היה הבכור אפ"ה הקדים את אפרים משום מה שאמר יעקב אבינו ליוסף (שם י"ט) ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים, ועיין רמב"ן לעיל מקרא ד', וק' בתרייתא י"ל דכיון דמנשה היה הבכור לכן דוקא אצל מנשה כתיב למטה יוסף.

ושבו נמצא בשם רש"י בס' הפרדס וז"ל למטה יוסף למטה מנשה למה מזכיר כאן יוסף עם מנשה ולא עם אפרים אלא לומר לך זה הוציא דבה על אחיו שנאמר ויבא יוסף את דבתם וכן גדי בן סוסי שהיה משבט של מנשה הוציא דבה על א"י עכ"ל רש"י שם.

י"ג ט"ז. **אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ ויקרא משה להושע בן נון יהושע.** פרש"י וז"ל ויקרא משה להושע וגו' התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים עכ"ל, ויל"ה למה התפלל משה רק על יהושע ולא התפלל גם על כלב, ושם י"ל שידע משה שכלב ילך להתפלל אצל קברי אבות (כדפרש"י להלן מקרא כ"ב) והא דדוקא כלב הולך אצל קברי אבות ולא יהושע היינו משום דיהושע ידע שמשה כבר התפלל עליו וכמבואר בגמ' סוטה ל"ד ב' (ועיין להלן), אך עדיין יל"ה למה התפלל משה רק על יהושע וכדאקשי' לעיל, ויתכן ליישב דהנה מי שצר לו עדיף תפלת עצמו מתפלת אחרים עליו, כמבואר בגמ' (ברכות ס"ד א') דאמרי' ואמר רב אבין הלוי מ"ד יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק מכאן לבעל הקורה שיקנס בעוביה של קורה ופרש"י וז"ל שיאחז בעובי הקורה אם בא לטלטלה ממקום למקום לתתה בבנין כלומר יעקב שכל הבנים שלו וטרח בגידולם יבקש עליהם רחמים עכ"ל, וכיון שכן, עדיף היה שמשה לא יתפלל אף על אחד מהם, והיינו בכדי שהם יתפללו על עצמם, ואעפ"כ התפלל על אחד מהם, והטעם שהיה חשש שאם שניהם ילכו אצל קברי אבות יחזרו המרגלים לבדם אל משה וישראל ויהיה חורבן לעם ישראל ולכן אחד מהם עכ"פ נשאר עמם.

ומש"כ שיהושע ידע שמשה התפלל עליו כמבואר בסוטה, היינו הא דאמרי' התם, אמר רבא כו' יהושע כבר ביקש משה עליו רחמים שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע י-ה יושיעך מעצת מרגלים (ופרש"י וז"ל יהושע לא הוצרך לילך שכבר ביקש עליו משה רחמים עכ"ל ומשמע שיהושע ידע) והיינו דיהושע שמע בהדיא כשמשה התפלל עליו.

ועוד י"ל דמשה התפלל דוקא על יהושע ולא גם על כלב, משום דכלב בעלה של מרים היה (כמש"כ לעיל מקרא ד') וא"כ כבר היה לו מהיכן ליקח מוסר שלא ליכשל בלשה"ר, כי גם הוא סבל

מזה שהיא היתה מחוץ למחנה, (עיין רש"י ריש הפרשה וז"ל שלח לך אנשים למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר עכ"ל), וכלב דאעפ"כ חשש על עצמו הלך להתפלל אצל קברי האבות.

הנה מהא דמשה התפלל על יהושע קודם שהלך עם המרגלים י-ה יושיעך מעצת מרגלים, מבואר דידע משה שיחטאו המרגלים עוד קודם ששלחם, (ובאור"ח הק' כתב איך משה ידע יעו"ש), ויל"ה דא"כ למה לא מנע שליחותם, וי"ל דכיון שראה משה שהקב"ה לא עכב וכדפרש"י לעיל (מקרא ג') לכן גם הוא לא עכב, והטעם שהקב"ה לא עכב, צ"ל דהוא משום הא דפרש"י (מקרא ב') חיייהם שאני נותן להם לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו יעו"ש.

איתא בתרגום יונתן ב"ע, וכדי חמא משה ענותותיה קרא משה להושע בר נון יהושע ע"כ, הנה כתיב (האזינו ל"ב מ"ד) ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון ופרש"י וז"ל הוא והושע בן נון כו' ולמה קוראו כאן הושע לומר שלא זחה דעתו עליו שאע"פ שנתנה לו גדולה השפיל עצמו כאשר מתחלתו עכ"ל (ועיין בזה עוד באור"ח הק'), ויתכן לפי"ז לבאר דברי התרגום יד"ע הנ"ל, והיינו דכיון שראה משה ענותותו של יהושע לכן קראו יהושע כי ידע שלא יתגאה אף שיוסיף לו אות י' ויקרא יהושע וישאר בענותותו כמו הזמן שקראוהו הושע.

ועוד י"ל דס"ל לתרגום יב"ע כהראשונים (עיין להלן ד"ה פירש הרשב"ם) דלא כאן קראו יהושע אלא כשנעשה משרתו, וכתיב התם (כי תשא ל"ג י"א) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, ונער דיהושע היינו עניו כמש"כ מרן הגר"ח ק' שליט"א בתשובה אלינו (ומצאתי בכת"י של זקנינו הגה"צ ר' ארי' שכטר שליט"א דבר נחמד בביאור התרגום יונתן ב"ע).

כתב באבן עזרא וז"ל וטעם ואלה שמות האנשים אחר שאמר ואלה שמותם להודיע כי כן היו שמותם לעולם ולא השתנו כמו הושע עכ"ל, ויל"ה דהרי הושע בן נון הוא בכלל אותם האנשים דעליהם כתיב ואלה שמות האנשים וא"כ איך שייך לומר להודיע כו' והרי הושע עצמו שהוא מתוך שמות אלו האנשים השתנה עתה, וי"ל דהכונה דמעולם עד עתה לא נשתנה שמותם אבל עתה נשתנה.

ועוד יל"ה דהנה אמרי' (סוטה ל"ד ב') אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים ע"ש מעשיהם נקראו כו' סתור בן מיכאל סתור שסתור מעשיו של הקב"ה כו', ולכאורה מבואר דרק עתה שנשלחו לרגל קראום כן לפי מעשיהם של עתה שעה שנשלחו ולא שקראום כן קודם, וא"כ נמצא דנשתנה שמותם, ואין לומר דכונת האב"ע שלא נשנתו שמותם אחר שחזרו מלרגל דזה מאי נפק"מ והרי מתו, ואולי י"ל דבאמת כן קראו שמותם משנולדו וכמו הושע שכך נקרא משנולד אלא שמן השמים נתגלגל שבתחלה קראום כן לפי מעשיהן שהיו עתידין לעשות בשעה שהיו מרגלים, וכתירוץ זה כן מבואר בהא דהקשו

פירש הרשב"ם וז"ל ויקרא משה להושיע בן נון יהושע לא עתה קרא אותו כן שהרי כבר קודם לכן (י"א כ"ח) נקרא יהושע אלא כך פירושו הושיע בן נון שאמרנו למעלה שנקרא כן בבית אביו הוא אותו שקרא משה יהושע כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו שכך היה מנהגם כמו ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויקרא לדניאל בלשצר כו' עכ"ל, וכ"ה בחיזקוני ובהדר זקנים מהתוס' יעו"ש, ויל"ה מהא דאמרי' (סוטה ל"ד ב') אמר רבא כו' יהושע כבר ביקש עליו משה רחמים שנאמר ויקרא משה להושיע בן נון יהושע י-ה יושיעך מעצת מרגלים ע"כ, ומבואר דרך סמוך ממש לשעת הליכתו עם המרגלים רק אז קראו משה להושיע יהושע ולא קודם לכן ואין לומר דרך בעת ענין המרגלים נעשה משרתו כיון דעוד זמן רב קודם נעשה משרתו כדכתיב ב' כי תשא ל"ג י"א, ובאמת בהדר זקנים מהתוס' הלשון "לפי הפשט" לא עתה כו' והיינו דאילו לפי קבלת חז"ל אינו כן וכמבואר בגמ' וכנ"ל.

י"ג כ'. ומה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי ביכורי ענבים. פרש"י וז"ל היש בה עץ אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו עכ"ל וכדפרש"י להלן (י"ד ט') וז"ל סר צלם מגינם וחזקם כשרים שבהם מתו וזהו איוב שהיה מגין עליהם בזכותו עכ"ל, הנה כתיב (קהלת י"א ג') אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא ופרש"י וז"ל עץ ת"ח שמגין בזכותו כעץ המסיך על הארץ עכ"ל, ובזה נתבאר למה נמשל אדם כשר לעץ.

אין להקשות איך יכלו לדעת אם יש בהם אדם כשר שמגין עליהם בזכותו, שהרי מצינו שיהושע וכלב ידעו שאיוב שהגין עליהם מת כדפרש"י להלן י"ד ט'.

י"ג כ"ב. ויעלו בנגב ויבא עד חברון ושם אחימן ששני ותלמי ילידי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים. פרש"י וז"ל ויבא עד חברון כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם כו' עכ"ל, הא דיהושע לא הלך גם הוא כמו כלב, היינו משום שידע שמשה כבר התפלל עליו כדביארנו לעיל מקרא ט"ז, ועוד י"ל משום דלא רצו ששניהם לא יהיו עם המרגלים ולכן עכ"פ אחד מהם נשאר וכמש"כ שם.

פירש הרשב"ם וז"ל ויבא עד חברון כו' ומ"מ לפי עיקר פשוטו ויבא כל אחד ואחד עד חברון שהרי אמרו וגם בני הענקים "ראינו" שם בחברון וכתביב ושם "ראינו" את הנפילים בני ענק עכ"ל, יל"ה מה הראיה מהנך מקראות, דהרי יתכן שהמרגלים ראו את בני הענקים שנמצאו בחברון מההר שהיו בו ולא שהגיעו עד חברון ממש, ועוד דלהלן (מקרא ל"ג) דכתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים וגו' פרש"י וז"ל ענק שמעניקים חמה בקומתן עכ"ל, וכתב בשפ"ח (אות ח') וז"ל פרש"י בגמרא שמרוב גובה קומתם דומין כאילו צוארם נוקב ועונק בנקב שהחמה יוצאה בו פירוש כאילו צוארם נכנס בחלון שהחמה יוצאה משם ופירוש "מעניקין חמה" שהנקב שממנו החמה נראית

המפרשים איך שייך לומר מרגלים ע"ש מעשיהם נקראו והרי בתחלה כשרים היו כדפרש"י בריש הפרשה, ובס' שערי אהרן הביא מהש"ך לתרץ וז"ל אמנם יעויין בש"ך שכתב דבאותה שעה שכשרים היו גם שמונת נאים היו וז"ל למטה ראובן "שמוע" שנשמע תפלתו כשהיה מתפלל להקב"ה שיכפר לו על מעשה בלהה כו' אבל אחר ששלחן והוציא דבה נהפכו שמונתם לכונה שהלכו בה כו' עכ"ל ס' שערי אהרן, ובס' מדבש לפי תירץ ע"פ דברי הגה"ק בעל האמרי אמת מגור צוק"ל (הובא בס' פרדס יוסף אות י"ז בשם ס' לקוטי יהודה עמ' ר"ח) דלכאורה קשיא דבמקרא ג' פרש"י על המרגלים ואותה שעה כשרים היו ואילו במקרא כ"ו פרש"י מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה, ותירץ האמרי אמת דבעת שהלכו היה להם רק מחשבה רעה ועדיין לא נחשב למעשה כיון שלא עשתה פרי כמבו' בגמ' קידושין מ' א' ולכן נקראים כשרים אבל כשחזרו והוציאו דבה והיינו שמחשבתם עשתה פרי, נחשב להם אותה מחשבה דאז, למעשה, כי עתה נתברר שאותה מחשבה רעה עשתה פרי וע"כ עתה שפיר מצי למימר שכבר בהליכתן היו רשעים עכ"ל האמרי אמת, ולדבריו ז"ל נמצינו למידין שהיתה להם מחשבה רעה גם באותו הזמן שנאמר עליהם באותה שעה כשרים היו, ולפי"ז שפיר י"ל ששמונתם היו רעים גם בעת שנאמר עליהם אותה שעה כשרים היו.

ולהאמור נתבאר כמו שכתבנו לתרץ דנקראו בשמותם בעת שנולדו ע"ש מה שהיו עתידין לעשות ומן השמים נתגלגל הדבר וכמש"כ לעיל, ודוק.

ודאיתנין לדברי האמרי אמת, י"ל בזה הא דהקשה בפרדס יוסף אות ה' בשם ס' משענת משה, בהא דתנן (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמן בעצמך עד יום מותך ופירשו שהרי יוחנן כה"ג כו' כדאמרי' בברכות כ"ט א', וקשה אמאי מייית הראיה מיוחנן כה"ג הא הוא להביא הראיה מהמרגלים שהיו צדיקים וכשרים ויצאו לתרבות רעה וחטאו יעו"ש (ועמש"כ בספר אבני אהרן למס' אבות פ"ב מ"ה ד"ה ואל תאמן בעצמך כו' ודוק) ולדברי האמרי אמת א"ש דלא שייך להביא ראיה מהמרגלים כיון שגם בתחלה חטאו במחשבה רעה וא"כ לא היה שייך להחשיבם לצדיקים שיצאו לתרבות רעה ומשא"כ יוחנן כה"ג (ועיין ברכות כ"ט א' לחד מ"ד דדוקא צדיק שבתחלה רשע היה שייך שיצא לתרבות רעה אבל צדיק שמעיקרו צדיק הוה לא שייך שיצא לתרבות רעה, ויוחנן כה"ג בתחלה לא הוה צדיק אלא רשע והוא ינאי המלך שהרג את חכמי ישראל).

ועוד יל"ה דהנה פרש"י (דה"י ד' ט"ו) וז"ל כלב בן יפנה אמרו רבותינו כלב בן יפנה זה כלב בן חצרון ולמה נקרא בן יפונה שפנה מעצת מרגלים עכ"ל והכי אי' בסוטה י"א ב' יעו"ש, וא"כ מצינו שנשתנה שמו שהרי קודם נקרא כלב בן חצרון ועתה נקרא כלב בן יפונה, ועיין בס' פרדס יוסף (אות כ"ד) שהוכיח מירושלמי (פ"א דקדושין ה"ב) דאיכא מ"ד דכלב בן חצרון אינו כלב בן יפונה יעו"ש. והא דאמרי' (סוטה י"ב א') ולא שחור אב תקוע כו' אבי שנעשה לה כאב, וזה היה ל"ג שנה קודם כמש"כ משפטים כ"ד י"ד יעו"ש, ל"ק כי זה הוספה על שמו ולא שינוי בשמו.

נעשה ענק לצוארם עכ"ל, וכיון שכן, מסתמא היה אפשר לראותם מכל מקום ומקום כיון שהיו גבוהים כ"כ, ואף שבחברון בה היו ילידי הענק היא היתה מבוצרת בחומה, אעפ"כ היה שייך לראותם כיון שהיו יותר גבוהים מהחומה וכדמשמע מדברי השפ"ח, וכיון שכן, קשה מה הראיה מהנך מקראות דמייתי הרשב"ם, וי"ל דהרשב"ם דייק מדכתיב "ושם" ראינו וגו' ומשמע שהיו שם.

י"ל"ה מה הוצרך הכתוב לספר הכא וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים, ופרש"י דבא להודיעך שבחה של א"י יעו"ש, ואולי יתכן לומר עוד דבא לומר דלכאורה כיון שאין לך טרשין בא"י יותר מחברון א"כ מהו שכר לגבי כלב שנתנו לו את חברון בחלוקת הארץ, והיה צריך לקבל מקום הרבה יותר משובח לצד מסי"נ שהלך להתפלל על קברי אבות בחברון אע"פ ששם היו ילידי הענק שהיו מסוכנים ביותר מסתם אנשי מדות שהיו בא"י, ולמה קיבל את חברון ולא יותר, וע"ז משני ואומר וחברון שבע שנים וגו' דאעפ"כ חברון מעולה היא כי אין לך מעולה בכל הארצות כמצרים וכו' כדפרש"י, וק"ל.

י"ג כ"ג. **ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים.** פרש"י וז"ל וישאהו במוט בשנים ממשמע שנאמר וישאהו במוט איני יודע שהוא בשנים מה ת"ל בשנים בשני מוטות הא כיצד שמנה נטלו אשכול אחד נטל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה עכ"ל, קצת יש לדקדק למה הקדים רש"י בלשונו תאנה לרמון והא בקרא הוקדם רמון לתאנה (ואולי ט"ס הוא וא"כ לק"מ).

י"ג כ"ד. **למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל.** כתב באוה"ח הק' (חוקת כ' א') וז"ל כי כשישראל הם במדרגת ישרים וצדיקים נקראים בני ישראל כו' עכ"ל, וי"ל א"כ איך כתיב הכא בני ישראל והרי המרגלים עתה כבר לאו כשרים היו וכדפרש"י להלן (מקרא כ"ו) מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה, וי"ל דהנה כתב בספורנו וז"ל על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל תמהו הכנענים על שאותו האשכול אצל בני"י שכרתו אותו היה דבר חידוש ונפלא כי רבים היו בארץ אשכולות גדולים כמוהו או יותר ממנו ולא היה זה נפלא אצל הכנענים יושבי הארץ כלל ועל תמיהתם זו קראו המקום נחל אשכול עכ"ל, ומבואר דמה דכתיב קרא נחל אשכול היינו שהכנענים קראו, ופירוש המקרא כך הוא, למקום ההוא קרא נחל אשכול והיינו הכנענים והטעם על אדות האשכול אשר כרתו משם בני"י וכדפי' הספורנו, ויתכן דלעומת הכנענים היו המרגלים חשיבי בגדר "בני ישראל", והיינו מצד שהכנענים רשעים היו וכדאי' (תנחומא ראה ז') דכיון ששמעו הכנענים שישראל הוכלים ליכנס לא"י עמדו והרסו את הכל יעו"ש (ועמש"כ בזה בבשלח י"ג י"ז), ועוד י"ל דהנה כתב באוה"ח הק' הכא וז"ל אשר כרתו בני"י פי' כללות ישראל כרתו אשכול זה והגם שלא היו אלא י"ב אנשים לצד היותם שלוחי כל ישראל כאילו כרתו כל ישראל ע"ד אומרו ושחטו אותו כל קהל

עדת ישראל עכ"ל, והנה בני"י עדיין לא חטאו עד שהגיעו המרגלים בחזרה, וכיון שכן שייך שפיר לומר "בני ישראל", כי באמת בני"י השולחים עדין היו ישרים וצדיקים.

י"ג כ"ה. **וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום.** פרש"י וז"ל וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה אלא שגלוי לפני הרב"ה שיגזור עליהם יום לשנה קצר לפניהם את הדרך עכ"ל, וי"ל א"כ למה לא קיצר הקב"ה לעוד פחות ימים וממילא יכנסו לא"י מהר יותר, וי"ל דהנה ארז"ל (תנחומא ראה ז') ועוד כששמעו הכנענים שישראל נכנסין לארץ עמדו ושרפו את הזרעים ועקרו את האילנות וקצצו את הנטיעות וסותרו את הבנינים וסתמו את המעינות אמר הקב"ה אני הבטחתי את אברהם אביהם להכניסם בארץ מלאה כל טוב הריני מעכבן במדבר ארבעים שנה עד שיעמדו הכנענים ויתקנו מה שקלקלו כו' ע"כ (ועמש"כ בזה בשלח י"ג י"ז), ונמצא מבואר דבכדי לתקן הארץ ולהכניסן לארץ טובה הוצרכו ארבעים שנה (ומזה חזי' כמה רשעים היו הכנענים שהרי הרסו כ"כ הרבה עד שהיו צריכים מ' שנה להחזיר למצב הקודם) ויתכן דלכן לא קיצר הקב"ה לעוד פחות ימים, והנה אפשר דאם לא חטא המרגלים לא היה מתגלגל הדבר הזה שהכנענים הרסו הכל והיו ישראל נכנסין לארץ טובה מיד ורק כיון שחטאו נתגלגל זה הדבר שהרסו הכל וממילא היו צריכים להמתין מ' שנה במדבר שיכנסו לארץ טובה והיינו לטובתם של ישראל. ועיין עוד להלן י"ד ל"ג רש"י ד"ה ארבעים שנה, ושם כ"א רש"י ד"ה חי אני.

י"ג כ"ו. **וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה וישיבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ.** פרש"י וז"ל וישיבו אותם דבר את משה ואת אהרן עכ"ל, כתב בשפ"ח (אות ת') וז"ל וא"ת מנא ליה לרש"י דלמא אף לישראל וי"ל דאי אף או אל כל עדת בני ישראל דלעיל מיניה קאי א"כ ואת כל העדה דכתיב אח"כ למה לי עכ"ל, ויתכן להוסיף וליישב עוד, דרש"י יליף הכי מדכתיב להלן (מקרא כ"ז) ויספרו לו ל' יחיד דקשה לומר דמלבד שזה כולל גם את אהרן (כדפרש"י שם) זה כולל גם את ישראל.

י"ג כ"ז. **ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה.** יל"ה דהא לעיל (מקרא כ"ו) כתיב וישיבו אתם דבר ופרש"י וז"ל את משה ואת אהרן עכ"ל וא"כ למה הכא כתיב ויספרו לו לשון יחיד דהיינו רק למשה, ושוב נמצא דכתב באבן עזרא וז"ל דבר אל משה ואל אהרן ויספרו לו למשה שהוא העיקר עכ"ל.

הא דכפל הכתוב ואמר ויספרו לו ויאמרו, י"ל דויספרו קאי על משה שאמרו וגם זבת חלב ודבש וזהו סיפור שסיפרו על מה שראו שם, וויאמרו קאי על מה שאמרו וזה פריה וזהו אמירה שאמרו על מה שנמצא לפניהם בעין.

י"ג ל"א. והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו. יל"ה דלעיל (מקרא ג') פרש"י וז"ל כלם אנשים כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו עכ"ל, והכא ודאי לאו כשרים היו וא"כ איך כתיב הכא והאנשים, ויל"ל דכלפי בני"ה היו המרגלים חשובים יותר מיהושע וכלב והראיה ששמעו למרגלים ולא לכלב ויהושע, ויותר מזה דהא אחר שאמרו יהושע וכלב את דבריהם רצו לרגום אותם באבנים כדלהלן י"ד ו' י' יעו"ש, ולכן כתיב והאנשים לשון חשיבות והיינו חשיבות בעיני בני"ה וכן"ל, ועוד י"ל דקאי על הזמן שעלו לא"י ואז כשרים היו כדפרש"י שם וזהו "והאנשים אשר עלו עמו" וגו', דקאי על זמן שעלו לא"י ועיין להלן י"ד ל"ו-ל"ז. ועיין לעיל י"ג ט"ז מש"כ בד"ה כתב באב"ע כו' בשם האמרי אמת דפירש כונת רש"י דגם כשעלו לא היו כשרים ממש יעו"ש.

י"ג ל"ב. ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתכה אנשי מידות. פרש"י וז"ל אוכלת יושביה בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו עכ"ל, ורצו המרגלים לומר בזה שגם בני"ה כשיבואו לא"י ימותו כי ארץ אוכלת יושביה היא, ומש"כ רש"י ולא יתנו לב לאלו היינו אע"פ שראו אותם ולא עוד אלא באופן משונה צורת נמלים כאנשים אע"כ לא שמו לב לילך לראות מפני שהיו טרודים באבלם.

עוד פרש"י וז"ל אנשי מדות גדולים וגבוהים וצריך לתת להם מדה כגון גלית גבהו שש אמות וזרת וכן איש מדין איש מדה עכ"ל, יל"ה דכיון שהם היו ו' אמות וזרת א"כ איך ומה ראו בזה שהם אנשי מדות והלא משה רבינו שהיה עמם תמיד הוא היה י' אמות (ועיין שבת צ"ב א' אי ילפינן ממש רבינו יעו"ש), ויל"ל דהתם כולם היו באותו הגובה כדכתיב וכל העם וגו' משא"כ אצל ישראל כלל העם אף לו' אמות וזרת גם לא הגיעו, ועוד י"ל דבאמת אותם אנשי מדות היו גבוהים יותר מו' אמות וזרת אלא דרש"י הביא דבזמן גלית היו צריכים לתת לו מדה וכן בזמן משה רבינו שמא ליותר גבוהים היו צריכים ליתן מדה לפי גובהם.

י"ג ל"ג. ושם ראינו את הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם. פרש"י וז"ל וכן היינו בעיניהם שמענו אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים עכ"ל, יל"ה איך שמעו והרי היו רחוקים הרבה זה מזה, ותדע שהיו רחוקים, דאל"כ היתכן שבנ"א שהיו כ"כ גבוהים (כנתבאר במש"כ לעיל מקרא ל"ב) היו נראים כנמלים אע"כ שהיו מאד רחוקים ועל כן היו נראים כנמלים (ואולי נמלים דאז היו גדולים משל היום), ואולי י"ל דהנה ככל שאדם גדל כך גובר קולו (כמו שקול מבוגר חזק מקול ילד) וכן שם כיון שהיו כ"כ גדולים כך גם קולם גבר, וממילא היו המרגלים יכולים לשומעם.

י"ד א'. ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. פרש"י וז"ל כל העדה סנהדראות עכ"ל, והיינו דהסנדראות נתנו קולם אבל העם בכו.

י"ד ב'. וילנו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ויאמרו אלהם כל העדה לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו. יש לדקדק דגבי "כל בני ישראל" כתיב "וילנו" וגבי "כל העדה" כתיב "ויאמרו אלהם", ועוד יל"ה מהו "כל בני ישראל" והרי שבט לוי לא נשתתף בכל זה כדפרש"י להלן מקרא כ"ט יעו"ש, ויל"ל דהא דכתיב כל בני ישראל ה"ז בא לרבות את כל העדה שהם הסנדראות כדפרש"י לעיל מקרא א' והיינו שהסנדראות ובני"ה כולם לנו על משה ואהרן, ואח"כ ויאמרו אלהם כל העדה והיינו שרק הסנדראות אמרו הדברים למשה ואהרן ולא כל בני"ה, אלא שאמרו הדברים גם בשם כל ישראל, וכמש"כ בק' ובתי' קמא כן נמצא באוה"ח הק' יעו"ש.

יל"ה אמאי גבי ארץ מצרים הוקדם התיבות לו מתנו ואילו גבי המדבר הוקדם במדבר הזה ורק אח"כ כתוב לו מתנו, ושמא י"ל דגבי מצרים לו מתנו היינו לשעבר ולכן הקדים, אבל גבי המדבר לו מתנו אפשר דקאי על להבא ולכן נאמר בסוף.

י"ד ו'. ויהושע בן נון וכלב בן יפנה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם. יתכן דקרעו בגדיהם גם על זה שמשה ואהרן גדולי הדור הוצרכו לפול לפני העם ונתחלל כבודם. ועיין רמב"ן וספורנו דמדבריהם מבואר דמה שנפלו היה כהתחננות שהעם ישוב בו ולא ימרדו בהשי"ת מפני שאם לא ישובו מהרעה יהיה להם זה למכשול יעו"ש, ואין זה חילול כבודם מפני שכך היה אופן הדיבור והמסר לעם שישוּבו בהם.

י"ד ז'. ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ מאד מאד. יש לדקדק דהכא כתיב אל כל עדת בני ישראל ואילו לעיל (מקרא ה') כתיב ויפל משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל, ויל"ל דהא דכתיב התם היינו שנפלו משה ואהרן לפני הקהל של העדה, שהעדה הם הסנדראות כדפרש"י לעיל מקרא א', והקהל של העדה היינו בני"ה והיינו שנפלו לפני בני"ה, ומה דכתיב הכא אל כל עדת בני ישראל היינו שאמרו יהושע וכלב רק לסנדראות. ועיין תרגום יונתן ב"ע דבב' המקראות תרגם כל כנישתא ומבואר דהלשונות היינו הך.

י"ד ט'. אך בה' אל תמרדו ואתם אל תראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראם. פרש"י וז"ל סר צלם מגינם וחזקם כשרים שבהם מתו איוב שהיה מגין עליהם ד"א צלו של מקום סר מעליהם עכ"ל, הנה לכאורה מבואר דאיוב היה מעכו"ם ועוד מבואר דאיוב היה דר בא"י ועיין בזה ב"ב ט"ו א'-ב', ואף דאמרי' (סנהדרין ק"ו א') שהיה איוב אחד מיועציו של פרעה במצרים בזמן השיעבוד מ"מ אפשר דעיקר דירתו היה בא"י והלך למצרים להיות יועץ ובני ביתו נשארו בא"י, ועוד שמא עלה לא"י רק אחר יציאת מצרים, וצ"ב.

ל' שחיטה, ושמה י"ל דאמר מה שהגויס אומרים והרי זו היא לשונם, ועיין אבן עזרא.

י"ד כ"ב. כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקלי. יל"ה דלעיל (י"ג ג') פרש"י וז"ל כלם אנשים כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו עכ"ל, ומה שייך הכא לומר עליהם כי כל "האנשים", וי"ל דמה דכתיב האנשים קאי על אותו זמן שראו את מה שה' עשה במצרים, ולא על הזמן שניסו את ה'.

י"ד כ"ד. ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והבאתיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה. יל"ה אמאי יהושע גם הוא לא נזכר הכא וכמו שהוזכר להלן מקרא כ"ח, ועוד יל"ה דהא גבי יהושע לא כתיב עקב היתה רוח אחרת עמו והיינו שלא היה לו רוח אחרת כדפרש"י שתי רוחות כו' ואעפ"כ גם הוא ירש את הארץ, וי"ל דיהושע שלא הסכים עמם מעיקרא פשיטא דאינו בגזירה אבל כלב שהיה עמם תחלה בפה (ולא בלב) הוצרך הכתוב להוציא מהגזירה (ועיין להלן פנחס כ"ז י"ח רש"י ד"ה אשר רוח בו כו').

י"ד כ"ה. והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף. הכא כתיב בעמק, ולהלן מקרא מ"ה כתיב וירד העמלקי והכנעני הישב "בהר" ההוא, וצ"ב. והא דכתיב לעיל (י"ג כ"ט) עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוס והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן, קאי על תוך א"י.

י"ד כ"ו. וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. יל"ה מה נשנתה דאילו עד עתה ב' המרגלים לא נאמר הדיבור גם לאהרן ואילו הכא נאמר גם לאהרן, וי"ל דהנה כתב באוה"ח הק' וז"ל וידבר ה' וגו' שיעור הדיבור יגיד כי עתה מתחיל לדבר אליו ה' בענין זה ולא כן הוא שהרי כבר דיבר ה' דברים רבים בזה האמור בסמוך, אכן לצד שהדברים שעברו מה' למשה עד עתה היו דברים בינו לבין משה לא בשליחות לישראל והמשכיל במה שפירשנו יצדיק הדברים שלא היה אלא כמלך שמדבר עם עבדו בדברים שרצונו לעשות ולזה לא אמר שם לאמר כל עיקר וכאן מתחיל לדבר אליו דברי שליחות לישראל ולזה אמר וידבר ה' וגו' לומר לישראל הדברים ככתבן עכ"ל, ויתכן דכיון שעתה הדיבור הוא לומר לישראל לכן הוצרך הכא גם את אהרן ומשא"כ למעלה.

מיהו עדין יל"ה דהא כל הטעם שניתן אהרן למשה לפה היה משום שהיה משה כבד פה וכמבואר ב' שמות, והא הכא היה זה כבר אחר מתן תורה, ואיתא (תנחומא דברים ב') דאחר מתן תורה משה רבינו כבר לא היה כבד פה יעו"ש, וא"כ למה הוצרך כאן את אהרן. ועיין רש"י ר"פ ויקרא.

י"ד ל"א. וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה והביאתי אתם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה. פרש"י (ע"ז ד' א')

י"ד י'. ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים וכבוד ה' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל. פרש"י וז"ל לרגום אתם את יהושע וכלב, וכבוד ה' הענן ירד שם עכ"ל, ולעיל (מקרא א') פרש"י וז"ל כל העדה סנדראות עכ"ל, ולפי"ז הכא ה"פ, ויאמרו כל העדה והיינו הסנדראות לבני ישראל, לרגום אותם באבנים והיינו שירגמו את כלב ויהושע באבנים, אלא שבנ"י לא הספיקו לקיים דבר הסנדראות מפני שכבוד ה' נראה באהל מועד, וזהו אל כל בני ישראל, ולא רק אל כל העדה, כי כל העדה אמרו לכל בנ"י לרגום, ולא שכל העדה עצמם הלכו לרגום.

והנה יל"ה איך כתיב הכא אל כל "בני ישראל" דהא רק כשישראל הם במדרגת ישרים וצדיקים נקראים בנ"י כמש"כ האוה"ח הק' (חוקת כ' א') יעו"ש, והכא איך אפשר לומר עליהם שהיו במדרגת ישרים וצדיקים, וי"ל דהנה שבט לוי לא נשתתף בכל חטא זה, והענן שירד ודאי ירד ונראה גם לעיני שבט לוי, ולכן שייך לומר וכבוד ה' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל, והנה אף שהרוב לא היו במדרגת "בני ישראל" כי רק שבט לוי היו במדרגה זו עכ"ז בחר הכתוב לכתוב הכא אל כל בני ישראל, והטעם יל"ה דהנה כתיב להלן (מקרא כ"ז) עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי (וערש"י שם), ומבואר דכל תלונות בנ"י זה רק משום העדה הרעה הזאת שהם הביאו את בנ"י לידי כך שיתלוננו על ה', ולכן בחר הכתוב לכתוב אל כל בני ישראל, כי אף שאר בנ"י (מלבד שבט לוי) לולי העדה הרעה שהביאו לידי כך שבנ"י יתלוננו, בנ"י לבדם לא היו מתלוננים.

י"ד י"א. ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האתות אשר עשיתי בקרבם. פרש"י וז"ל ינאצני ירגיזוני עכ"ל, אולי יתכן לבאר דכלול בזה גם, דא"ל הקב"ה למשה הכי, דהרי קיום כל המצות שבתורה כולם הם דוקא בא"י, וכיון שאינם רוצים ליכנס לא"י (שע"ז אמר ה' עד אנה וגו') נמצא שאינם רוצים לקיים התורה, והעירוני דלדברינו לכאורה אין זה שייך ללא יאמינו בי וגו'.

י"ד י"ב. אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אתך לגוי גדול ועצום ממנו. פרש"י וז"ל ואורשנו כתרגומו לשון תרוכין וא"ת מה אעשה לשבועת אבות ואעשה אתך לגוי גדול שאתה מזרעם עכ"ל, יל"ה דהא שבט לוי לא חטא כאן וכדפרש"י להלן מקרא כ"ט, וא"כ מהו וא"ת מה אעשה כו' והרי עדיין שבט לוי נשאר קיים, וכן אותם הפחותים מבן כ', ואת"ל דרצה הקב"ה להכות בדבר גם את שבט לוי והפחותים מבן כ' היתכן לומר כן דהא הם לא חטאו, וכן קשיא שהרי נשארו גם יהושע וכלב, (ואולי משום מה שארז"ל דכיון שנתנה רשות להשחית שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע).

י"ד ט"ז. מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר. יל"ה למה אמר משה

וז"ל ידעתי אהבתי כמו יודע ה' דרך צדיקים וכמו ואדעך בשם עכ"ל, ולפי"ז יתכן לפרש הכא וידעו את הארץ היינו ויאהבו את הארץ לומר שאת הארץ שאתם מאסתם יאהבו אותה בניכם.

י"ד ל"ג. ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם עד תם פגריכם במדבר. פרש"י וז"ל ונשאו את זנותיכם כתרגומו ויקבלון ית חוביכון עכ"ל, והיינו דכיון שהם לא חטאו היה צריך שיכנסו מיד לא"י, אלא ונשאו את זנותיכם כו', ויל"ה דהא פרש"י (שמות כ' ה') וז"ל פקד עון אבות על בנים כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם כו' עכ"ל, והכא כיון שאותם מבן כ' ולמטה לא חטאו והיינו שאין אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם א"כ למה מגיע להם להתעכב במדבר ארבעים שנה, ועיין לעיל י"ג כ"ה מה שהבאנו מתנחומא פ' ראה שכששמעו הכנענים שישראל נכנסין לא"י עמדו והרסו הכל ולהכי עכב הקב"ה את ישראל במדבר מ' שנה עד שהכנענים תיקנו הכל כדי שיכנסו לארץ טובה כמו שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו יעו"ש, ולפי"ז יתכן קצת ליישב דלכן לא יכלו ליכנס לא"י מיד ואף שהם לא חטאו.

י"ד ל"ה. אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו. ולהלן (מקראות ל"ו ל"ז) כתיב והאנשים אשר שלח משה לתור את הארץ וישבו וילינו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ, וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה', והיינו דהא דכתיב הכא "העדה" ה"ז קאי על כל בני"י, דאילו המרגלים עצמם כבר כתיב והאנשים וגו', וביותר דהא כתיב בהדיא וילינו עליו את כל העדה והיינו שהמרגלים הלינו על משה את כל בני"י, והנה אין זה כלדעיל, דאילו לעיל (מקרא כ"ז) כתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את תלנות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי ופרש"י וז"ל לעדה הרעה וגו' אלו המרגלים וכו', אשר המה מלינים את ישראל עלי, את תלנות בני ישראל אשר המה המרגלים מלינים אותם עלי שמעתי עכ"ל וכן ק' מדפרש"י לעיל מיניה (מקרא א') וז"ל כל העדה סנהדראות עכ"ל, וי"ל דהעדה יכול להתפרש פעמים כך ופעמים כך וזה תלוי לפי הענין, ועכ"פ תמיד זה באופן שמייירי בעשרה אנשים ויותר כי אין עדה פחותה מעשרה.

ט"ו ב'. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נתן לכם. פרש"י וז"ל כי תבאו בשר להם שיכנסו לארץ עכ"ל, יל"ה דהא הקב"ה כבר אמר שאותם שמבן עשרים שנה ומטה (וכן שבט לוי) יכנסו לארץ ומה צריך עתה לבשר להם זאת שוב, ואולי משום חטא המעפילים (שהיה אחר חטא המגלים) היו צריכים לבשורה, דשמא אחר חטא זה כבר לא יכנסו.

ט"ו כ"ב. וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה. פרש"י וז"ל וכי תשגו וגו' בע"ז הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל המצות ת"ל את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות מה העובר על כל המצות פורק עול

ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו עבודה זרה עכ"ל, הנה נמצא דבכלל עון הע"ז הוא מפר ברית ומגלה פנים, ותנן (אבות פ"ג מט"ו) והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב, והנה ארז"ל בירושלמי ויתר הקב"ה על ע"ז ג"ע ושפ"ד ולא ויתר על עון ביטול תורה, ולהנ"ל צ"ל דבביטול תורה אעכו"כ שלא יהיה לו חלק לעוה"ב, מיהו מהני תשובה ואף בעבודה זרה כדפרש"י להלן מקרא ל"א. ויש לדחות ולומר דמפר ברית ומגלה פנים דכ' רש"י אין הכונה לענין תורה וא"כ ליתא למה שכתבנו, וזה קצת מוכח כן כי לא יתכן כ"כ שבביטול תורה אין לו חלק לעוה"ב, ויש לסייע שהרי במשנה ר"פ חלק (סנהדרין צ' א') לא קתני גם ביטול תורה.

ועיין בס' אמרי יושר (להגר"מ גריינימן שליט"א) ברכות ה' א' ד"ה אלא כל שאפשר כו', דבנפש החיים ובדרשת הגר"ח איתא דבאמת בעון ביטול תורה אין לו חלק לעוה"ב, וע"ש מש"כ בזה לפקפק עם הרבה ראיות מהש"ס, ונשאר בצ"ב, יעו"ש.

ט"ו ל"ט. והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. ולהלן (מקרא מ') כתיב למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלקיכם, איתא בספרי (אות ע"ב) והייתם קדושים לאלקיכם כו' רבי אומר כו' מה ת"ל והייתם קדושים לאלקיכם זו קדושת ציצית מגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל ע"כ, אולי כוונת הספרי דאחר שתקיים את מה שכתוב וראיתם אתו וזכרתם וגו' אז והייתם קדושים וגו' דהיינו שאז הציצית תוסיף לך קדושה, (ועיין בזה דבר נחמד במלבי"ם) והנה כתב בספ"ק טהרת הקדש להגה"ק ר' אהרן ראטה זצוק"ל זי"ע דאחד מן העצות לאדם שראה דבר טומאה זה שיסתכל בציצית ע"כ, ולהנבאר למעלה יתכן דמקורו מדברי הספרי הנ"ל. (וע"ש שכתב עוד עצה להסתכל בשמים כשהם זכים גם מעננים יעו"ש ויתכן לומר דזהו דכתיב בתהלים "אמרות ה' אמרות טהורות" בעליל לארץ מזוקק שבעתים" (ודוק).

ט"ו מ"א. אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם. פרש"י וז"ל פתיל תכלת על שם שכול בכורות תרגום של שכול תכלא ומכתם היתה בלילה וכן צבע תכלת דומה לרקיע לצבע רקיע המשחיר לעת ערב עכ"ל, קצת צ"ב א"כ למה אין מצות ציצית נוהגת בלילה. (ועיין בזה מנחות מ"ג א').

סוטה ל"ה א'. כתב בתוספות שאנן וז"ל לקומצי איתא במדרש מעשה בבתו של ענה שהלכה לפרדס אביה ולקטה רמון מן האילן וזרקה הקליפה שם והיה אחד מן המרגלים ונכנס בתוכה והיתה יראה פן יבוא אביה בפרדס ויראה הקליפה ונטלה הקליפה וזרקה חוץ מן הפרדס ויצא מרגל משם והלך לו עכ"ל, אפשר לבאר הענין למה נתגלגל שהמרגל נזרק עם קליפת הרימון, והוא דהנה ארז"ל דברמון יש תרי"ג גרעיני רמונים, והכא כיון שהמרגלים מאסו בא"י על כרחך שאינם רוצים לקיים תרי"ג מצות, כי הרבה

מן המצות הם מצות התלויות בארץ ישראל דוקא, ולכן גלגלו מן השמים שיזרק עם קליפת הרימון, לרמז על מה שמואסים בא"י ואינם רוצים בקיום תרי"ג מצות, ועוד יתכן דרצו לעוררם

לתשובה, והלא הוא שעכ"פ למה מרגל זה שנזרק לא עשה תשובה, וארז"ל כל הגדול כו'.

בברכה מרובה,

אהרן בהגאון הגדול רבי יעקב הלוי גרנדש שליט"א